

Ida Antila ja Satu Rasilainen

Työtoiminnan merkitys kehitysvammaisen henkilön sosiaalisiin suhteisiin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

15.4.2025

Tiivistelmä

Tekijä(t):	Ida Antila ja Satu Rasilainen
Otsikko:	Työtoiminnan merkitys kehitysvammaisen henkilön sosiaalisiin suhteisiin
Sivumäärä:	25 sivua + 1 liite
Aika:	15.4.2025
Tutkinto:	Sosionomi AMK
Tutkinto-ohjelma:	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t):	Lehtori Ulla Saukkonen Sivutoiminen opettaja Riikka Harju

Kehitysvammaisilla henkilöillä on vammattomia henkilöitä vähemmän sosiaalisia suhteita. Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä elämänlaadun, sosiaalisen toiminnan, osallisuuden ja terveyden kannalta. Yksinäisyydellä on haitallisia vaikutuksia terveyteen ja hyvinvointiin, sosiaaliset suhteet ehkäisevät yksinäisyyden kokemusta. Opinnäytetyö tuottaa tietoa työtoiminnan merkityksestä kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalisiin suhteisiin. Opinnäytetyössä sosiaaliset suhteet on rajattu kaveri- ja ystävyys-suhteisiin. Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi Etelä-Suomessa työtoimintaa tarjoava palveluntuottaja.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin haastattelemalla työtoimissa käyviä henkilöitä. Haastattelut tehtiin teemahaastattelun muodossa. Haastatteluita toteutui 5 kappaletta. Aineiston keräämisen jälkeen aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Tämän jälkeen nostimme esille vastuksista ilmenneitä teemoja.

Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että kaikki haastatteluun osallistuvat nauttivat työtoiminnassa käymisestä. Työtoimintaan osallistuvat tapaavat toiminnassa heille merkityksellisiä henkilöitä. Työtoiminnassa pääsee myös osallistumaan erilaiseen toimintaan ja saa arkeen sisältöä. Kavereita nähdään harvemmin työtoiminnan ulkopuolella. Haastatteluista nousi esille esimerkiksi teemat yksinäisyys ja osallistuminen.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan käyttää työtoiminnan kehittämisessä huomioimalla kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalista ulottuvuutta ja vahvistamalla osallistumismahdollisuuksia. Lisäksi olisi hyödyllistä tutkia myös työtoiminnan ulkopuolisia palveluita, jotka voivat tukea kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalisten suhteiden muodostumista ja ylläpitämistä. Jatkossa olisi tärkeää tutkia myös yksinäisyyttä vammaisten henkilöiden keskuudessa.

Avainsanat: kehitysvammaisuus, työtoiminta, sosiaaliset suhteet, osallisuus

Tämän opinnäytetyön alkuperä on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

Abstract

Author(s): Ida Antila & Satu Rasilainen
Title: Title of the Thesis
Number of Pages: 25 pages + 1 appendice
Date: 15 April 2025

Degree: Bachelor of Social Services
Degree Programme: Bachelor's Degree Programme in Social Services
Instructor(s): Ulla Saukkonen, Lecturer
Riikka Harju, Part-time teacher

People with intellectual disabilities have fewer social relationships compared to non-disabled people. Loneliness has harmful effects on both physical and mental well-being, and social relationships help prevent experiences of loneliness. Social connections play a lifelong role in brain and mental function, offering support and enhancing well-being.

This thesis provides an insight into the significance of work activities for the social relationships of people with intellectual disabilities. In this study, social relationships are specifically narrowed down to friendships. The thesis was conducted in collaboration with a service provider offering work activities in Southern Finland.

The thesis was conducted as a qualitative study, with data collected through interviews of participants in work activities. The five interviews followed a thematic interview format. The data was analyzed using thematic analysis, identifying key themes that emerged from the responses.

The results of the thesis indicate that all interviewees enjoy participating in work activities. Work activities provide them with opportunities to meet friends, engage in various activities, and add meaningful structure to their daily lives. The key themes identified by the interviews were loneliness and participation.

The results can be applied to the development of work activity programs by enhancing their social aspects and strengthening participation opportunities. Future research should focus on exploring how services outside of work activities can support the social relationships of people with intellectual disabilities. Future research should also focus on loneliness among people with disabilities.

Keywords: intellectual disability, work activities, social relations, participation

The originality of this thesis has been checked using Turnitin Originality Check service.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta	2
3	Kehitysvammaisuus	4
4	Sosiaaliset suhteet	7
4.1	Sosiaalinen osallisuus	7
4.2	Ystävyys- ja kaverisuhteet	8
4.3	Yksinäisyys	10
5	Tutkimuksen toteutus	11
5.1	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymys	11
5.2	Teemahaastattelu	12
5.3	Aineiston keruu	13
5.4	Aineiston analysointi	14
6	Tulokset	14
7	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	16
8	Johtopäätökset	18
9	Pohdinta	21
	Lähteet	26

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, millainen merkitys työtoiminnalla on kehitysvammaisten henkilöiden ystävyys- ja kaverisuhteisiin ja niiden muodostumiseen. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusaineisto koostui 5 henkilöhaastattelusta. Haastattelumuotona käytimme teemahaastattelua. Opinnäytetyösämme käytämme sateenvarjokäsitteenä sosiaalisia suhteita, jotka olemme tässä työssä rajanneet ystävyys- ja kaverisuhteisiin. Opinnäytetyössä käsitellään myös osallisuuden kokemusta ja sen merkitystä.

Sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat tärkeitä kehitysvammaisen henkilön elämänlaadun, sosiaalisen toiminnan ja sosiaalisen identiteetin näkökulmasta. Näiden verkostojen vaikutukset henkilön mielenterveyteen, onnellisuuteen ja itseluottamukseen ovat tärkeä osa sosiaalisen osallisuuden edistämistä. (Bradshaw & Forrester-Jones & Harrison & McCarthy & Smith 2021: 973.) Sosiaaliset suhteet ehkäisevät myös yksinäisyyttä, jolla on todettu olevan haitallisia vaikutuksia hyvinvointiin ja terveyteen (Bradshaw ym. 2021: 974). Sosiaalisten suhteiden merkitys on todistettu olevan tarpeellinen ihmisen mielen ja aivojen toiminnalle. Sosiaaliset suhteet tarjoavat tukea yksilölle, joka osaltaan edesauttaa hyvinvointia. Sosiaalisilla suhteilla ja vuorovaikutuksella on elämänmittainen merkitys. (Duodecim 2020.)

Osallisuudella tarkoitetaan kuulumista johonkin itselleen tärkeään elämän osa-alueeseen. Kuulumalla näihin yksilölle tärkeisiin kokonaisuuksiin lisätään hyvinvointia ja merkityksellisyyttä elämään. Nämä hyvinvointia lisäävät osa-alueet voivat olla myös aineettomia asioita. (Isola ym. 2017: 6.) Työtoimintaa järjestetään palveluna, jonka tarkoitus on tukea vammaisten henkilöiden osallisuutta. Tästä syystä voidaan ajatella työtoiminnan oleva yksi aineeton osallisuutta tukeva osa-alue (Vammaispalveluiden käsikirja THL 2024).

Haluamme nostaa esiin tietoisuutta työtoiminnan järjestämisen tärkeydestä ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuteen. Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat elämänsä varrella mahdollisuuksia tehdä omia ratkaisujaan ja tähän tarvitaan yhteiskunnan tukea (Ahponen 2008: 201).

2 Kehitysvammaisten henkilöiden työtoiminta

Ihmisiä ja yksilöitä tutkittaessa tulee ottaa huomioon heidän toimintaympäristönsä. Ympäristöt ovat erilaisia, joten tämän takia myös ihmiset ja heidän kokemuksensa ovat erilaisia. Ihminen on aktiivinen toimija ja näin ollen pystyy myös muuttamaan ympäristöään. Jotta ymmärtäisimme paremmin tutkittavaa aihetta, tulee meidän mennä sinne missä ihmiset ja tutkimuksen kohderyhmä elää arkielämäänsä. Tällä tavoin voimme ymmärtää yksilöllisiä merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 17–19.)

Tämä opinnäytetyö toteutettiin eräässä Etelä-Suomen palveluntuottajan toimintayksikössä. Kyseisessä toimintayksikössä toteutetaan päiväaikaista työtoimintaa aikuisille kehitysvammaisille henkilöille. Päädyimme yhdessä palveluntuottajan kanssa siihen ratkaisuun, että tutkimus toteutetaan täysin anonymisti ja tämän vuoksi yrityksen nimeä ei mainita tässä opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön toimintaympäristönä toimii Etelä-Suomessa sijaitseva palveluntuottaja, joka tarjoaa työtoimintaa aikuisille kehitysvammaisille henkilöille. Sosiaalihoitolain 1301/2014 mukaan työtoiminnan järjestäminen on hyvinvointialueen vastuulla. Työtoimintaa voidaan järjestää sosiaalihoitolain tai erityislain mukaisesti, tässä tapauksessa Vammaispalvelulain 675/2023 mukaisesti. Työtoiminta on kehitysvammaisille henkilöille suunnattua toimintaa, jonka tarkoituksena on luoda merkityksellistä sisältöä elämään. Tarkoituksena on tarjota kuntouttavaa toimintaa, sekä kehittää sosiaalisia valmiuksia ja taitoja. Työtoiminnan tarkoituksena on tukea yhteiskunnassa elämistä. (Kaski & Manninen & Pihko 2012: 318.)

Työtoiminnalla tarkoitetaan erityishuoltolain tai sosiaalihoitolain perusteella järjestettävää toimintaa kehitysvammaiselle henkilölle. Työtoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi erilaisissa työ- ja toimintakeskuksissa. Palvelua järjestävät, niin julkinen, kuin yksityinen sektori. Työtoiminnasta ei makseta palkkaa, vaan työtoimintaan osallistuva voi saada tuloverolain mukaisen työosuusrahan, jonka suuruus on 0–12 € päivässä. (Verner 2024.) Työtoiminta ei ole siis sama asia kuin työsuhde, sillä työtoiminnasta ei makseta varsinaista palkkaa (Kaski ym. 2012: 318). Työtoiminta ei myöskään ole sama asia kuin avotyö.

Työtoiminta voi sisällöltään olla esimerkiksi joillekin muille yrityksille tehtäviä työnomaisia tehtäviä, kuten esimerkiksi tuotteiden pakkausta. Sisältö voi myös olla työtoimintakeskuksissa erilaisten toimintojen ylläpitämistä, kuten siivousta tai keittiötyöskentelyä.

Työtoiminnan toiminnan sisältöön kuuluu myös muita vapaampia toimintoja, kuten liikuntaa tai omiin mielenkiintoihin liittyviä tehtäviä. (Vernerinen 2024.) Työtoiminta on siis usein ryhmämuotoista toimintaa eli toimintaan osallistuu useampi henkilö samanaikaisesti ja tehtäviä tehdään yhdessä. Työtoiminnan sisältö voi siis vaihdella ja olla erilaista riippuen palveluntuottajasta. Työ- ja päivätoimintaan hakeudutaan sosiaalityöntekijän kautta, kun kartoitetaan eri palveluita ja henkilön omia mielenkiinnon kohteita. (Vernerinen 2024.)

Kehitysvammaisen henkilön lähestyessä aikuisuutta tulee ottaa huomioon esimerkiksi erilaiset palvelut ja etuudet, joita kehitysvammaisen henkilön tulee jatkossa hakea. On syytä pohtia, haetaanko nuorelle aikuiselle kenties opiskelupaikkaa jostain, missä tarjotaan riittävästi henkilön tarvitsemaa tukea. Yhtenä vaihtoehtona on myös hakea päivä- tai työtoimintapaikkaa. Sopivilla palveluilla pyritään saavuttamaan mahdollisimman tavallinen ja mielekäs arki jokaiselle. (Kehitysvammaisten tukiliitto ry.) Myös Ahponen mukaan siirtymävaihe aikuisuuteen on hyvin yksilöllistä ja siihen vaikuttaa elämän osa-alueilta monikin asia. Tämä siirtymävaihe ei ole myöskään esimerkiksi rajattu mihinkään tiettyyn ikään. Siirtyminen aikuisuuteen on kuitenkin merkittävä siltä osin, kun aletaan pohtia suuntaa omalle elämälle. (Ahponen 2008: 202–204.)

Työtoiminta eroaa kehitysvammaisille henkilöille järjestettävästä päivätoiminnasta esimerkiksi tuen tarpeiden vaativuuden ja toimintakyvyn mukaan. Päivätoiminta on pääasiassa vaikeammin kehitysvammaisille henkilöille järjestettävää toimintaa, joka ei osaltaan tähtää työllistymiseen. (Vernerinen 2024.) Tässä opinnäytetyössä kohderyhmämme oli työtoimintaan osallistuvat kehitysvammaiset henkilöt, joten näin ollen voimme todeta heidän tuen tarpeidensa olevan lievemmat ja toimintakyvyn olevan suhteellisen hyvä.

Työtoiminta perustuu toiminnan järjestäjän ja työtoimintaan osallistuvan henkilön väliseen huoltosuhteeseen eli erityishuollon tai sosiaalihuollon asiakkuuteen. Toisin sanoen työtoimintaan osallistuminen on työnomaista, mutta samalla kuntouttavaa palvelun käyttämistä. (Kairi & Nummelin & Teittinen 2010: 15.) Työ on osa yksilön identiteettiä ja osallisuutta yhteiskunnassa, johon jokaisella on oikeus (Työelämä osallisuus THL 2024.) Työtoimintapaikka on tärkeä monesta syystä. Syitä voivat olla esimerkiksi arjen rytmin ylläpitäminen, turvallisuus, elämänhallinta, sosiaaliset suhteet, vertaistuki, työn arvoistus ja mielekäs tekeminen, sekä sosiaalisten suhteiden merkitys. (Vehmas 2010: 16.)

Työtoiminnassa käymisen tarkoituksena on tukea kehitysvammaisen henkilön toimintakykyä, sekä mahdollisuuksien mukaan edistää henkilön pääsyä työelämään. Työtoiminnassa tuetaan henkilön omia vahvuuksia ja yksilöllisiä kykyjä (Kehitysvammaisten tukiliitto ry). Työtoiminta on yksi yleisimpiä arkisia toimintoja kehitysvammaisilla henkilöillä. On tärkeää, että kehitysvammaiselle henkilölle tarjotaan hänen kykyjensä ja jaksamisensa puitteissa sopivaa työtä tai toimintaa, sillä henkilön niin halutessa, toiminnan tarjoamisen on todettu olevan hyvä ratkaisu. (Eriksson 2008: 56–57.) Kehitysvammaiset henkilöt kokevat näistä kykyjen mukaisista toiminnoista ja osaamisesta usein myös suurta ylpeyttä. Myös kehitysvammaisilla henkilöillä on omaa työtä kohtaan ammatillinen arvostus ja ne koostuvat täysin samankaltaisista asioista, kuin muillakin työsäkävillä henkilöillä. (Eriksson 2008: 60.) On syytä kuitenkin mainita, että kehitysvammaiset henkilöt käyvät muuta väestöä huomattavasti vähemmän palkkatöissä ja heidän koulutustasonsa on heikompi. Näin ollen on heidän taloudellinen asemansa myös heikompi. (Purhonen & Saraste & Urhonen 2022: 20.)

Kehitysvammaiselle henkilölle jossain arkisessa toiminnassa käynti on hyvin usein keskeinen osa elämää. Työssä tai toiminnassa käynti voi luoda suurimman osan arjen sisällöstä. (Kaski ym. 2012: 205.) Työyhteisössä syntyneiden sosiaalisten suhteiden merkitys on kasvanut ja työyhteisö voi korvata jopa omaa perhettä ja muualla muodostuneita ystäväpiirejä. Työyhteisö voi olla kehitysvammaiselle henkilölle keskeinen asia, mikäli tarkastellaan ystävyyssuhteita. (Eriksson 2008: 63–64.)

3 Kehitysvammaisuus

Vammaisuudesta puhumiseen ei ole vain yhtä tapaa. Sanana vammainen on hyvä katotermi, sillä se käsittää alleen useita erilaisia vammaisuuden muotoja. (Purhonen ym. 2022: 13.) Vammaisuus on ennen kaikkea identiteettikysymys ja kokemus. Jokaisella ihmisellä on myös oma kokemus vammaisuudesta (Purhonen ym. 2022: 16). Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) mukaan vammaisuutta määritellään niin, että henkilöllä on jokin pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka estää tätä henkilöä olemasta yhdenvertainen yhteiskunnan jäsen.

Kehitysvammaisuutta on hankalaa määritellä yksiselitteisesti, sillä se tarkoittaa eri asioita eri ihmisille. Kyseessä on enemmänkin sateenvarjokäsite, joka kattaa monista erisyyistä johtuvia, eri tavoin ilmeneviä vammaisuuden muotoja. Sen vuoksi onkin suosittel-

tavampaa puhua kehitysvammaisuuden kirjosta. (Seppälä 2017: 36.) Kehitysvammaisuuden taso vaihtelee myös vamman mukaan vaikeasta kehitysvammaisuudesta lievään kehitysvammaisuuteen tai lievään vaikeuteen oppia asioita (Vernerer 2024).

Kehitysvammaisuus tarkoittaa yksilön vaikeuksia ymmärtää, oppia, sekä soveltaa uusi asioita. Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla myös vaikeuksia oman elämän hallinnassa. Suomessa kehitysvammaisuus määritellään tilaksi, jossa henkilön henkisen toiminnan kehitys on jollain tapaa häiriintynyt tai estynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun vamman tai esimerkiksi sairauden seurauksena. Kehitys on voinut estyä myös raskauteen tai synnytykseen liittyvien komplikaatioiden seurauksena. Kehitysvammaisella henkilöllä on myös yleensä vaikeuksia käytännön arjen taidoissa ja kyvyissä, sekä omien asioiden huolehtimisessa. Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla haasteita ihmissuhteiden muodostamisessa, kommunikoinnissa ja kyvyssä käyttäytyä tilanteiden vaatimilla tavoilla. (Terveyskirjasto 2024.)

Ihmisen toimintakyky on kiinni monista eri osa-alueista. Mikäli synnynnäisen tai kehitysiässä saadun vamman tai sairauden takia henkilön toimintakyky on heikentynyt, voidaan puhua kehitysvammaisuudesta. (Kaski ym. 2012: 14.) Kehitysvammaisuuden syyt ovat kuitenkin suurella osalla tuntemattomat. Syitä kehitysvammaisuudella voi olla esimerkiksi jotkin perinnölliset syyt tai sikiön kehityshäiriöt. Syynä voi olla myös raskaudenaikaiset haitat, kuten esimerkiksi päihtet. (Kari & Laakso & Niskanen & Seppänen 2020: 35.) Vammaisuuden tulee ilmetä lapsuuden tai viimeistään nuoruuden aikana, jotta voidaan puhua kehitysvammaisuudesta. Aikuisiällä muodostuneet samankaltaiset oireet luokitellaan aivovammoiksi. Nämä ovat voineet syntyä esimerkiksi tapaturman tai sairauden takia. Aivovammoja ei kuitenkaan luokitella kehitysvammaisuudeksi, koska aivojen kehityshuippu on jo saavutettu. (Vernerer 2024).

Lääketieteellisen näkökulman mukaan kehitysvammaisuus ei ole sairaus, vaan oire tai oirekokonaisuus (Vernerer 2024). Vammaisuutta on määritellyt pitkään lääketieteelliset diagnoosit ja vammaisuudesta puhuminen on perustunut pitkälti diagnooseihin, joskus tätä tapahtuu vieläkin. Lääketieteellisen näkökulman mukaan henkilöä kuvaillaan sen kautta, miten hän poikkeaa niin kutsutusta normaalista. Tämä malli voi kuitenkin tuoda haasteita, sillä se voi luoda ajattelua, jossa henkilö nähdään viallisena tai poikkeuksena niin kutsutusta normaalista. Diagnoosit ovat jokaisen henkilökohtainen asia, eikä edes sama diagnoosi ole samanlainen kaikilla ihmisillä. Diagnoosit eivät myöskään auto-

maattisesti tuo vammaisen henkilön identiteettiä. (Purhonen ym. 2022: 14–16.) Lääketieteellinen malli myös korostaa eräänlaista asiantuntijoiden valtaa ja valta-asettelua (Ahola ym. 2017: 11).

Toimintakyvyn näkökulmasta tarkasteltuna arvioidaan vammaisuutta sen kautta, miten se vaikuttaa henkilön päivittäisestä arjesta selviytymiseen. Tätä kautta voidaan tarkastella miten se vaikuttaa henkilön osallisuuteen ja hyvinvointiin. (Verner 2024). Kehitysvammaisuus ilmenee henkilön elämässä toimintakyvyn laaja-alaisina ja monin eri tavoin elämää rajoittavina tekijöinä. Se heijastuu henkilön kykyyn selviytyä vuorovaikutustilanteista, arjen tehtävistä, sekä henkilön taitoon hallita fyysistä ja sosiaalista ympäristöä. Toimintakyvyn rajoitteiden ollessa merkittäviä, avun ja tuen tarve kasvaa, jotta henkilö voi osallistua yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Seppälä 2017: 77.)

Kehitysvammaisuuden sosiaalisessa näkökulmassa vammaisuudesta aiheutuvaa haittaa tarkastellaan ympäristön ja yhteiskunnan osalta. Tämän näkökulman mukaan kehitysvammaisuus on ihmisen ominaisuus, josta muodostuu vamma vasta yhteiskunnan asettamien asenteiden ja esteiden kautta. Kehitysvammaiset henkilöt määrittelevät itsensä muiden tapaan ensisijaisesti muuten kuin kehitysvammaisuuden kautta. Kehitysvammaisen henkilö määrittelee itseään aivan tavallisten asioiden kautta, kuten muikin valtaväestö, esimerkiksi sukupuolen, työn, opiskeluiden, parisuhteen tai kielen pohjalta. (Verner 2024.)

Kehitysvammaisen henkilön arkielämää on syytä tarkastella samalla tavalla kuin kenen tahansa muun henkilön arkea. Arjen osa-alueita on hyvä lähestyä tuttujen teemojen kautta, kuten työssä tai toiminnassa käynnin kautta, perhesuhteiden kautta, arjen mielekkyyden kautta, sekä vapaa-ajan ja harrastusten kautta. (Eriksson 2008: 18.) Näihin edellä mainittuihin arkisiin asioihin meillä jokaisella tulisi olla oikeus (Eriksson 2008: 22). Tavallisesti yhteiskunnassamme yksilöltä kuitenkin oletetaan tiettyjä asioita, kuten itsenäistymistä, itsensä elättämistä ja mahdollisesti lopulta oman perheen perustamista. Kehitysvammaisen henkilö ei kuitenkaan välttämättä sovi täysin tähän yhteiskunnan muodostamaan normatiiviseen muottiin. Yhteiskuntamme asettamat vaatimukset voivat erilaisten tuen tarpeiden takia olla kehitysvammaisen henkilön vaikea toteuttaa. (Eriksson 2008: 33.) Kehitysvammaisten henkilöiden elämäntilanteet vaihtelevat suuresti ja tuen tarpeet elämän eri osa-alueilla voivat olla jokaisella erilaiset (Eriksson 2008: 34).

Kehitysvammaisuus on hyvin yksilöllistä, eikä sitä tule nähdä pelkästään yksilön vaikeutena. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn ja tuen tarpeiden määrittely on tärkeää, jotta tukitoimet voidaan määrittellä mahdollisimman sopiviksi. (Kari ym. 2020: 36.)

4 Sosiaaliset suhteet

4.1 Sosiaalinen osallisuus

Yksilötasolla osallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemusta siitä, että hän tuntee kuuluvansa hänelle merkitykselliseen yhteisöön tai ryhmään. Osallisuus taas yhteiskunnallisella tasolla tarkoittaa yksilön oikeuksien ja mahdollisuuksien toteutumista. Osallisuus politiikan tasolla tarkoittaa toimenpiteitä, joilla vahvistetaan yksilöiden osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan. Yksilön toimijuuden vahvistaminen on yksi osa osallisuuden edistämistä. (Osallisuuden edistäminen THL 2024.) Osallisuuden yhtenä tärkeänä lähtökohtana on mahdollisuudet ja niiden tarjoaminen. Kehitysvammaisella henkilöllä tulee olla mahdollisuuksia opiskeluun, työntekoon tai päiväaikaiseen toimintaan, jotta osallisuus toteutuisi. (Kari ym. 2020: 174.) Subjektiivinen kokemus siitä, että henkilö voi vaikuttaa omaan elämäänsä ja olla omassa elämässään aktiivinen toimija vahvistaa myös itsetuntoa (Kaski ym. 2012: 187).

YK:n eli yleissopimuksen mukaan olemme veloitettuja edistämään ja takaamaan kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti ihmisoikeudet, sekä muut perusvapaudet. Tämän sopimuksen tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden arvon kunnioittamista. Vammaisyleissopimuksen mukaan vammaisuus ei perustu diagnoosiin, vaan muuten pitkäaikaiseen vammaan, joka estää yksilön täysimääräisen osallistumisen yhteiskuntaan. (Stenman 2022: 7.)

Sosiaalipedagogiikassa osallisuutta tarkastellaan yksilön ja yhteiskunnan välisenä suhteena. Osallisuus toteutuu, kun yksilö kokee olevansa yhteisön jäsen ja samalla toimii tässä yhteisössä. Puhutaan siis johonkin kuulumisesta ja kuulumisen tunteesta. Osallisuuden toteutumisen kannalta on myös tärkeää, että yksilöllä on mahdollisuuksia vaikuttaa omaan yhteisöönsä. Osallisuuden toteutumiseksi vaaditaan yksilöltä osallistumista ja kuulumista. Kumpikaan yksinään ei riitä osallisuuden toteutumiseksi. Osallisuus edellyttää myös näiden kahden tasapainoista suhdetta. (Nivala & Ryyänen 2019: 138–139.)

Sosiaalinen osallisuus nähdään tärkeänä tavoitteena sosiaali-, työllisyys- ja terveystieteissä, mutta sille ei ole yhtä vakiintunutta määritelmää. Sosiaalinen osallisuus on käsitteenä laaja ja monialainen, mutta yleisesti se nähdään syrjäytymisen vastakohtana. Sosiaalipolitiikassa sosiaalinen osallisuus nähdään valtion velvollisuutena tarjota kansalaisille mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan. Määritelmää voidaan tarkastella myös subjektiivisen kokemuksen kautta eli kuinka henkilö kokee merkityksellisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. (Hämäläinen & Kuusio & Leemann 2015: 1.) Laajat sosiaaliset verkostot lisäävät sosiaalista osallisuutta ja tämän pitäisi johtaa parempaan elämänlaatuun ja hyvinvointiin (Harting & Kruithof & Suurmond 2018: 1).

Osallisuuden kehittämiseen liitetään usein valtaistuminen, jolla tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksien tukemista osallistumaan häntä koskeviin päätöksiin (Eriksson 2008: 11). Tutkimuksien mukaan yksilöiden välillä on vielä paljon eroja esimerkiksi työllistymisen suhteen. Näyttää siltä, että vammaisten henkilöiden välinen yhdenvertaisuus ei vielä täysin toteudu. Tämän takia vammaisen henkilö voi kokea elämässään erilaisia esteitä, jonka vuoksi on suuri riski syrjäytyä yhteiskunnasta. (Eriksson 2008: 11–12.)

4.2 Ystävyys- ja kaverisuhteet

Ihmisillä vaikuttaa olevan luontainen tarve olla muiden ihmisten ympäröimänä. Useimmilla meistä on tarve luoda erilaisia sosiaalisia suhteita eri ympäristöissä ja voidaan sanoa, että ryhmäytymisen tarve on vahva. (Laine 2005: 116.) Ihmisten väliset sosiaaliset suhteet ovat moninaisia ja niitä voi olla useita samanaikaisesti. Sosiaalisista suhteista puhutaan silloin, kun vuorovaikutus on toistuvaa ja se on vastavuoroista. Myönteiset ihmissuhteet ja niistä koostuvat sosiaaliset verkostot vaikuttavat myönteisesti ihmisen hyvinvointiin. (Laine 2005: 140.)

Yleensä ihmisten kertomuksissa painottuu töiden ja harrastusten lisäksi ihmissuhteiden tärkeys, tämä pätee myös kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla (Vehmas 2010: 7). Sosiaaliset suhteet ja ystävyys on arvokas voimavara elämässä. Vuorovaikutuksella tarkoitetaan kykyä vaihtaa ajatuksia, kokemuksia, mielipiteitä, sekä tekoja toisten kanssa. Keskeistä on jokaisen yksilön osallistuminen. (Oksanen & Virta & Vellas 2018: 3.) Kehitysvammaisen henkilön sosiaalisten suhteiden kehitys koko elämänkaaren aikana on täysin samanlainen kuin vammattomalla henkilöllä. Kehitysvammaisella henkilöllä on samat perustarpeet, kuten ymmärretyksi ja hyväksytyksi tuleminen. Jokaisella henkilöllä on myös halu selviytyä mahdollisimman itsenäisesti. (Kaski ym. 2012: 185–186.)

Päivittäiset vuorovaikutussuhteet, tai kuten tässä opinnäytetyössä puhutaan, sosiaaliset suhteet, mitä muodostamme arkisissa ympäristöissä, kuten työpaikalla ovat tärkeä osa ihmisen elämää. Yksilö rakentaa omaa identiteettiä sosiaalisten suhteiden kautta. Sosiaalisista suhteista saamme vuorovaikutuksena ikään kuin palautetta omasta toiminnastamme ja tarpeen tullen sosiaalista tukea vaikeuksia kohdatessamme. Näillä sosiaalisilla suhteilla on suuri merkitys henkilön psyykkisessä hyvinvoinnissa. (Ahokas & Ferchen & Hankonen & Lautso & Pyysiäinen 2014: 115.)

Ihmiset pitävät yleisesti tiettyjä piirteitä toisessa ihmisessä tärkeänä ystävyyden muodostumisessa. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi luotettavuus ja kunnioitus toista kohtaan. Ystävyyden lähteitä voi olla kuitenkin monia, kuten erilaiset sosiaaliset ryhmät, työpaikka tai koulu. Ystävä voi olla joku, jonka on tuntenut pitkään yhteisen osallistumisen kautta. (Dagnan & Golding & Jackson & Rayner-Smith 2024: 7–8.) Ystävyyssuhteiden muodostumiselle on tärkeää luottamus, sekä halu tarjota apuaan toiselle ihmiselle (Dunbar 2018: 34). Suurin osa ihmisistä riippumatta heidän taustastaan pitää ystävyyssuhteita merkityksellisenä osana elämää. Ystävyyssuhteilla on merkittäviä vaikutuksia yksilön hyvinvointiin, kuten olemme jo todenneet. Ystävyyssuhteilla on monien tutkimusten mukaan vaikutuksia onnellisuuden tunteeseen ja itsetunnon vahvistumiseen. Ystävyyssuhteet voivat myös tutkimusten mukaan vähentää masennuksesta johtuvia oireita. (Dincer & Yücel 2024: 302.)

Ystävyyssuhteiden muodostaminen ja ylläpitäminen on kuitenkin aikaa vievää kenelle tahansa. Ystäviksi voidaan lukea esimerkiksi ne henkilöt, joiden eteen näemme vaivaa ylläpitääksemme yhteyttä ja sosiaalista suhdetta. Koemme tietynlaisia läheisyyden tunteita ja yhteyttä ystävyyssuhteissa. Oli kyse sitten ystävyyssuhteesta, romanttisesta suhteesta tai perhesuhteesta, tuovat ne elämäämme omalta osaltaan merkitystä enemmän, kuin esimerkiksi tuntemattomat ihmiset tai niin kutsutut *hyvän päivän tutut*. (Dunbar 2018: 32.)

Sosiaalisia suhteita, kuten ystävyyssuhteita voi myös tarkastella vapaaehtoisesti syntyneistä ihmissuhteista. Tällaisia ovat usein aikuisiällä muodostetut ystävyyssuhteet, sillä nämä muodostetaan yleensä täysin itse, eikä esimerkiksi lapsena vanhempien avustuksella. Nämä sosiaaliset suhteet tarjoavat osapuolille palkitsevia kokemuksia, jotka lisäävät halua vahvistaa ja ylläpitää suhdetta. (Ahokas ym. 2014: 121.)

Kehitysvammaisilla henkilöillä voi olla vaikeuksia sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä, joka vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa yleisellä tasolla. Erityisesti jos vammaisen henkilön vamman laatu vaikuttaa kommunikointiin tai henkilön vapaa-ajan ympäristö rajoittuu suureksi osaksi asumisympäristöön, korostuu työssä saatujen suhteiden merkitys. Ihmisellä on luontainen pyrkimys muodostaa ainakin muutamia kestäviä ja merkityksellisiä ihmissuhteita elämässään. Näiden ihmissuhteiden muodostaminen voi olla haastavaa henkilölle, jolla on kehitysvamma. (Dagnan ym. 2024: 1.) Kehitysvammaiset henkilöt kuitenkin tarvitsevat merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Näitä suhteita voi olla monenlaisia, kuten suhde perheeseen, ohjaajiin, avustajaan tai esimerkiksi työtoiminnassa kohtaamiin ihmisiin. (Mielenterveystalo.)

4.3 Yksinäisyys

Aikuisten kehitysvammaisten henkilöiden sosiaaliset verkostot ovat pienempiä ja rajoituneempia, kuin ei vammaisten henkilöiden. Sosiaaliin verkostoihin kuuluu erilaisia ihmisiä, kuten esimerkiksi ystäviä, kumppaneita, naapureita, tuttavvia tai ammattilaisia. Kehitysvammaisten henkilöiden verkostot ovat huomattavasti suppeammat ja niihin saattaa kuulua lähinnä muita vammaispalveluja käyttäviä henkilöitä. (Bradshaw ym. 2021: 973.) Systemaattisen katsauksen mukaan vammattomalla ihmisellä on noin 100 kontaktia. Kehitysvammaisella henkilöllä tämä luku saattaa jäädä huomattavasti pienemmäksi. Saman katsauksen mukaan, sosiaalisilla suhteilla voidaan ehkäistä yksinäisyyttä, joka vaikuttaa hyvinvointiin. (Bradshaw ym. 2021: 973–974.)

Kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalisten verkostojen ollessa suppeampia, saattavat he näin ollen kokea valtaväestöä enemmän yksinäisyyttä. Kehitysvammaisen henkilön voi myös olla vaikeampaa ylläpitää näitä sosiaalisia suhteita (Dagnan ym. 2024: 1). Kehitysvammaisella henkilöllä voi olla heikommat vuorovaikutustaidot, sekä muuten vaikeuksia kommunikaatiossa. Näiden taitojen heikkous tai puuttuminen voi olla yhteydessä ystävyysuhteiden muodostumiselle. (Dagnan ym. 2024: 8.) Kuten yksinäisyydellä, myös ystävyydellä on todettu olevan terveydellisiä vaikutuksia. Eristäytymisellä yhteiskunnasta on vaikutuksia myös terveyden hoitamisen tuloksiin. Yksinäisyys on yhdistetty esimerkiksi dementiaan. (Luchetti & Stephan & Sutin & Terracciano 2020: 1414–1415.)

Yksinäisyystutkimukset pyrkivät Tarvaisen (2021: 865–866) mukaan erottamaan sosiaalisen eristäytymisen ja emotionaalisen yksinäisyyden. Emotionaalisella yksinäisyy-

dellä viitataan eräänlaiseen emotionaalisen kiintymyksen puutteeseen, kun taas sosiaalisella eristäytymisellä viitataan sosiaalisesti integroivien suhteiden puutteeseen. Vammaisuudella on todettu olevan yhteys yksinäisyyteen sosiaalisten suhteiden puutteiden kautta.

Sosiaaliset verkostot ovat osa kehitysvammaisen aikuisen identiteettiä ja ne ovat tärkeitä elämänlaadun, itsetunnon ja sosiaalisen toiminnan kannalta. Sosiaaliset verkostot ovat yhteydessä onnellisuuteen ja mielenterveyteen. Sosiaalisuutta pidetään tärkeänä osana sosiaalista osallisuutta ja sen edistämistä. Hyvä sosiaalinen verkosto voi kehittää kehitysvammaisen henkilön taitoja ja vaikuttaa positiivisesti heidän identiteettiinsä. (Bradshaw ym. 2021: 1.)

Vaikka vammaisten henkilöiden kokemasta yksinäisyydestä on vain vähän tutkimustietoa tarjolla, on se kuitenkin hyvin todellinen asia. Kehitysvammaisen nuori esimerkiksi saattaa liikkua vain paikoissa, jossa omat vanhemmat liikkuvat, koska henkilö voi olla riippuvainen vanhempien tai läheistensä avusta ja tuesta. Samaan aikaan taas samanikäinen ei kehitysvammaisen nuori liikkuu vapaasti omilla menoillaan. Kehitysvammaisen aikuinen taas, joka käyttää asumispalveluja saattaa olla täysin työntekijöiden varassa liikkumisen suhteen, kuten myös samalla sosiaalisten kontaktien ylläpitämisen suhteen. Kehitysvammaiset henkilöt voivat tuntea tulevansa hyvin usein torjutuksi erityistarpeidensa takia. Tästä johtuva yksinäisyyden tunne voi lisätä myös erilaisuuden tunnetta (Vantaan kehitysvammaisten tuki Ry).

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymys

Tutkimuskysymyksemme on, millainen merkitys työtoiminnalla on kehitysvammaisten henkilöiden ystävyys- ja kaverisuhteisiin ja niiden muodostumiseen. Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, millainen merkitys työtoiminnalla on kehitysvammaisten henkilöiden ystävyys- ja kaverisuhteiden muodostumisessa ja niiden ylläpitämisessä. Tutkimusmenetelmänä on käytetty laadullista tutkimusta.

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Todellisuus on moninaista ja siitä on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan tutkittavaa asiaa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Rajavaara 2007: 157.) Koimme tämän

menetelmän sopivaksi, sillä tarkoitus oli saada selville yksilöllisiä kokemuksia kehitysvammasilta henkilöiltä.

Laadulliselle tutkimukselle tunnusomaisia piirteitä on suosia ihmistä tiedonkeruun välineenä. Laadullisessa tutkimuksessa valitaan kohdejoukko tarkoituksenmukaisesti, jotka tässä tapauksessa olivat kehitysvammaisia työtoimintaan osallistuvia henkilöitä. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa myös tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007: 160.)

Laadullisessa tutkimuksessa teorian merkitys on tärkeää (Tuomi & Sarajärvi 2002: 23). Tästä syystä olemme pyrkineet avaamaan erilaisia käsitteitä, jotta tutkimuksen taustaa ja tarpeellisuutta on helpompi ymmärtää. Olemme keränneet tietoa useista eri lähteistä ja pyrkineet valitsemaan lähteet niin, että ne olisivat hyödyllisiä opinnäytetyön kannalta.

5.2 Teemahaastattelu

Opinnäytetyössä haluamme selvittää, mitä tutkittava kohderyhmä ajattelee, joten luonnollista on kysyä sitä heiltä itseltään. Haastattelumuotona käytettiin teema haastattelua. Teemahaastattelu tutkimusaineiston keruu menetelmänä luo mahdollisuuksia keskustelulle ja ehkäisee esimerkiksi väärinymmärryksien syntyä kysymyksen osalta. Kysymykset on myös mahdollista esittää siinä järjestyksessä, jonka haastattelija katsoo luonnolliseksi haastattelutilanteessa. Haastattelun tarkoituksena on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 84–85.) Teemahaastattelu on tunnettu avoimuudesta keskeisten teemojen äärellä (Tuomi & Sarajärvi 2002: 87). Kyseinen haastattelu menetelmänä oli paras tapa kerätä aineistoa kyseiseltä kohderyhmältä, sillä kehitysvammaisuus voi tuoda haasteita esimerkiksi käsitteiden ymmärtämisessä. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jolle on tyypillistä, että haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei tarvitse olla tarkkaa muotoa tai järjestystä (Hirsjärvi ym. 2007: 203). Teemahaastattelu antaa mahdollisuuden kysymysten selventämiselle ja vapaamuotoiselle keskustelulle, jonka vuoksi myös väärinymmärrykset vähenevät. Haastattelumuodon etuina on, että kysymyksiä voidaan tarkentaa riippuen vastauksista. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 88).

Teemahaastatteluissa ei kuitenkaan voi kysyä ihan mitä tahansa, tarkoituksena oli löytää tutkimuksen aiheeseen sopivat teemat ja kysymykset (Tuomi & Sarajärvi 2002: 88). Teemahaastattelussa voidaan ajatella kysymysten olevan kaikille samat, mutta vastaukset voidaan sanoittaa omin sanoin. Kysymykset on voitu määritellä ennalta, mutta

haastattelija voi käyttää omaa näkemystään ja esimerkiksi vaihdella sanamuotoja. Ominaisuus tälle haastattelumenetelmälle siis on, että tietty näkökulma on sovittu, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 47.) Teemahaastattelu on tässä opinnäytetyössä todettu hyväksi, sillä se ottaa huomioon ihmisten yksilölliset tulkinnat aiheesta (Hirsjärvi & Hurme 2008: 48).

Haastattelurunko koostui neljästä eri teemasta; perustiedot, työtoiminta, sosiaaliset suhteet ja osallisuus. Perustiedoissa kysyimme ainoastaan vastaajien ikää, sillä halusimme tietää, onko iällä mahdollisesti vaikutusta vastauksissa. Teemat valikoituivat muuten opinnäytetyön tietoperustan perusteella. Haastattelu kysymykset pyrimme muodostamaan niin, että ne liittyivät kyseiseen teemaan. Kysymyksien valinta ja muotoilu oli paikoitellen haasteellista. Pyrimme muodostamaan kysymyksiä niin, että haastatteluun osallistujien oli helppo vastata niihin. Pyrimme kuitenkin samalla huomioimaan, että saisimme opinnäytetyön kannalta hyödyllisiä vastauksia. Kohderyhmää ajatellen kysymykset olivat tarpeellista laittaa hyvin yksinkertaiseen muotoon, jotta ne olivat mahdollisimman helposti ymmärrettävissä.

5.3 Aineiston keruu

Opinnäytetyössä haastattelimme työtoimintaan osallistuvia aikuisia kehitysvammaisia henkilöitä. Haastattelut perustuivat täysin vapaaehtoisuuteen. Tavoitteemme oli saada 5–7 haastattelua toteutettua, joista lopulta toteutui 5 haastattelua. Haastateltavien vastaukset kirjoitettiin ylös suoraan haastattelun aikana. Kyseinen menetelmä valikoitui siksi, koska kyseisessä työtoiminta paikassa samankaltaista tyyliä käytetään eräissä heidän kirjausmenetelmässään. Tapa oli siis haastatteluun osallistuvilla henkilöillä entuudestaan tuttu ja tästä syystä perusteltu haastattelun toteutus tavaksi. Emme keränneet haastateltavista henkilötietoja tai muita tunnistetietoja.

Toimintayksikön asiakkaille oli etukäteen tiedotettu tulevasta haastattelusta ja mahdollisuudesta osallistua haastatteluun. Halukkuudesta osallistua haastatteluun kysyttiin tiedusteluhetkellä kaikilta paikalla olevilta henkilöiltä. Jokainen halukas osallistuja pystyi ilmaisemaan itseään puheen avulla hyvin ja ymmärrettävästi. Vaihtoehtoisille kommunikaatiomenetelmille, kuten kuville ei ollut tarvetta. Haastattelut sujuivat rauhallisesti. Haastatteluun osallistujat ymmärsivät kysymykset ja niiden asetelun pääsääntöisesti hyvin. Haastatteluvastauksiin on kuitenkin kirjattu, mikäli esimerkiksi jotain sanaa on jouduttu avaamaan tarkemmin haastattelutilanteessa. Tätä ei kuitenkaan tapahtunut

kuin kerran, eikä esimerkiksi mikään tietty termi ollut vaikeasti ymmärrettävä jokaiselle haastatteluun osallistuvalla. Haastatteluista saimme materiaalia noin 7 sivun verran.

5.4 Aineiston analysointi

Haastattelujen pohjalta pääperiaatteena oli valita analyysitapa, joka tuo parhaiten vastauksen tutkimuskysymykseen. Tutustuimme aineistoon, jonka jälkeen valitsimme parhaan analyysitavan. (Hirsjärvi ym. 2007: 216–219.) Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi teemoittelun, koska tarkoituksena oli paikantaa aineistosta tutkimusongelman kannalta keskeiset teemat (Kallinen & Kinnunen 2021). Opinnäytetyön tutkimuksen aineisto muodostui 5 henkilön haastattelusta. Analyysin alussa tutustuimme aineistoon haastattelu kerrallaan ja kirjasimme ylös vastauksista eniten esille nousseita uusia teemoja.

Löydettyämme yhtäläisyyksiä eri haastatteluvastausten välillä aloimme väri koodata näitä yhtäläisyyksiä. Valitsimme tietyn värin kuvaamaan tiettyä esiin nousutta teemaa, kuten yksinäisyys=punainen. Tällä tavoin huomasimme, kuinka usein tietty väri eli teema nousi vastauksista esiin. Esiin nousseista teemoista pystyimme tämän jälkeen tekemään johtopäätöksiä.

6 Tulokset

Tutustuimme saamaamme haastatteluaineistoon ja etsimme esille nousevia teemoja. Haastattelussa kysyimme kysymyksiä liittyen työtoimintaan, ystävyys- ja kaverisuhteisiin, sekä osallisuuteen. Edellä mainitut olivat myös teemahaastattelurungon teemoja. Kysymykset olivat kuitenkin muodostettu niin, että ne oli helpompi ymmärtää, sillä esimerkiksi sana osallisuus ei välttämättä ole jokaiselle tuttu. Analyysin perusteella aineistosta esiin nousseita uusia teemoja olivat yksinäisyys, omien taitojen vahvistuminen ja uuden opettelu, sekä työtoiminnan tarjoama tekeminen ja osallistuminen. Lähes jokainen vastaaja kertoi saaneensa kavereita työtoiminnan kautta.

Yksinäisyys oli teema, joka ilmeni jollain tapaa jokaisen henkilön vastauksissa. Haastatteluiden tuloksista nousi esille yksin oleminen, mikäli henkilö ei osallistuisi työtoimintaan. Teema yksinäisyys ilmeni, kun osa haastateltavista vastasi, että ilman työtoimintaan osallistumista, he olisivat yksin kotona.

Jos mul ei olis työpaikkaa niin perheen kaa viettäisin ei oikee muuta pystyis tekee.

On tärkeätä saa tota nähä ihmisiä. Jos jää yksin kotii sillo ei nää. Korkeintaa naapureita. Siel mis mä asun niin aika moni käy jossai.

Aika paljon yksin hoitelen asioita jos ei erikseen sovi mitään tapaamisia.

Ja jos ei näkis kavereita nii olis vaa töitte jälkee kotona.

Vastauksista kävi myös ilmi, että uusien asioiden kokeilu oli monelle mieluista. Jokainen vastaaja koki, että työtoiminnan tuoma toiminta arkeen on hyvä asia. Haastatteluosiossa, jossa käsiteltiin osallisuuden kokemista, jokainen vastaaja kertoi itse voitavansa vaikuttaa esimerkiksi omiin työtehtäviinsä työtoiminnassa. Vastauksista nousi esille työtoiminnan tärkeys haastateltavien elämässä ja arjessa, työtoiminta tarjoaa rutiinia arkeen ja mahdollistaa yhteisen tekemisen muiden toimintaan osallistuvien kanssa.

On kivaa kyl mä tykkään. Että on jotai tekemistä.

Ekana tulee mieleen, että se on työpaikka vaikka se on vähä erilainen.

Lisää ohjelmaa päivään. On, mä tykkään ohjelmasta.

Ne on just semmosia (työtehtävät) mistä mä tykkään. Sopivia.

Tulee se mielee että tykkään että on sellasta työarkea, että oppii sillee niinku heräämää arjessa ja oppii siihe työrytmiin.

Haastatteluista oli pääteltävissä, että vastaajat kertoivat tapaavansa heille merkityksellisiä henkilöitä työtoiminnassa. Henkilöistä käytettiin nimityksiä, kuten kaveri, työkaveri ja uudet tuttavat. Kertomuksissa painottui positiivinen sävy ja kuvailu, tämän pohjalta päättelimme henkilöiden olevan haastateltaville jollain tapaa merkityksellisiä.

Kivaa on se, että näkee tota kavereita ja sitte on myös kivaa tutustua uusiin.

Yksi esiin noussut teema oli myös omien taitojen vahvistuminen, jota pidettiin positiivisena asiana vastaajien kertoman mukaan. Vastaajat kokivat, että yhdessä tehty työ oli mielekästä ja ryhmän yhteishenki koettiin hyväksi. Haastatteluun osallistujat kokivat, että he voivat itse vaikuttaa omiin työtehtäviin. Jos henkilö haluaa lisää haastetta, tai oppia uusia taitoja, niin työtoiminnan työntehtäviä voidaan muokata osallistujan omien intressien ja osaamisen mukaan. Vastauksista oli pääteltävissä, että ryhmän tuoma kannustus auttoi omien taitojen vahvistumisessa.

Koska on hyvä työtiimi ja yhteiskyky on hyvä.

Saa kavereita ja tehdä niitten kanssa töitä yhdessä.

Kysyttäessä esimerkiksi, mitä uutta työtoiminta on tuonut arkeesi, oli vastaus;

Energiaa ja rohkeutta se on totta.

Eräs mainittavan arvoinen asia nousi myös esiin haastattelujen vastauksista. Haastatteluissa kysyimme mitä ajatuksia sana ystävyys- tai kaverisuhde herättää. Eräs vastaajista totesi ensimmäisenä mieleen tulevana asiana, että;

Että ne ei kiusaa.

Kysyimme haastattelujen lopuksi myös tulevaisuuden haaveista. Vastaajien haaveet olivat aivan tavallisia arkisia asioita, joista kuka tahansa saattaa haaveilla. Haaveet liittyivät kuitenkin suurelta osin myös erilaisiin sosiaalisiin suhteisiin ja niiden kehittymiseen.

Haaveilen että vois muuttaa poikaystäväni kaa yhteen.

Haluun tulevaisuudessa tehdä myös tämmöstä työtä.

Tää on oikeestaan toive, että mun kaverit ei olisi niin paljon puhelimilla.

7 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Haastattelujen toteuttaja oli työtoiminnan asiakkaille entuudestaan tuttu, sillä henkilö on työtoimintapaikan yksi työntekijä. Haastattelija on toinen tämän opinnäytetyön tekijöistä

Päädyimme valitsemaan hänet haastattelijaksi koska, uskoimme, että tutulla henkilöllä voi olla positiivinen vaikutus haastattelutilanteessa. Tutulle henkilölle voi olla helpompi kertoa omia näkemyksiään kuin tuntemattomalle. Asiaa voidaan myös tarkastella toisesta näkökulmasta, että tutun henkilön läsnäolo vaikuttaisi vastauksiin ja haastateltava saattaisi esimerkiksi vastata johonkin vain miellyttääkseen entuudestaan tuttua henkilöä.

Haastattelukysymykset on pyritty rakentamaan mahdollisimman neutraaleiksi. Haastattelukysymyksien muodostamisessa oli paikoitellen haasteita. Tavoitteenamme oli saada mahdollisimman kattavia vastauksia, jotta ne olisivat opinnäytetyömme kannalta luotettavia. Vastaajista kaikki eivät kuitenkaan olleet monisanaisia ja tämän takia oli paikoin tarve esittää lisäkysymyksiä, jotta aineisto olisi mahdollisimman kattava. Tästä huolimatta saimme kerättyä materiaalia odotettua vähemmän.

Aineiston saamisen kannalta joitain kysymyksiä olisi kannattanut muotoilla toisin tai kysymyksiä olisi voinut olla teemoissa enemmän. Mielestämme suurin haaste oli luoda kysymykset kohderyhmälle ymmärrettäviksi ja samalla opinnäytetyön aineiston keruun kannalta hyödyllisiksi.

Opinnäytetyön aineisto käsiteltiin täysin anonymisti, eikä esimerkiksi nimiä tai mitään muita tunnistetietoja kerätty. Opinnäytetyössämme haastattelimme työtoiminnan asiakkaita. Jokainen haastateltava sai itse päättää, osallistuuko haastatteluun. Jokainen haastateltava sai allekirjoitettavaksi lomakkeen, jonka avulla he antoivat suostumuksensa haastatteluun osallistumiseen. Haastattelujen aikataulu suunniteltiin ja sovittiin työtoimintayksikössä etukäteen, sillä halusimme välttää ylimääräisten häiriöiden aiheuttamista työtoiminnan toteuttamisessa. Opinnäytetyössä käytetyt materiaalit, kuten allekirjoitetut suostumuslomakkeet hävitettiin asianmukaisesti sen jälkeen, kun niitä ei enää tarvittu tämän opinnäytetyön tekemiseen.

Opinnäytetyötä tehdessä on sitouduttu noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja menettelytapoja. Opinnäytetyössä varmistetaan tieteellisen toiminnan laatu suunnittelussa, menetelmissä ja analyysissä. Opinnäytetyötä tehdessä suunnittelu, toteutus ja arviointi tapahtuu avoimesti ja oikeudenmukaisesti. Osoitamme opinnäytetyötä tehdessämme arvostusta jokaista osapuolta kohtaan ja kannamme vastuun koko opinnäytetyön elinkaaren ajan. (Aittasalo ym. 2023.) Yhteistyöstä eri tahojen kanssa oli sovittu erikseen. Opinnäytetyössä on huolehdittu eettisistä seikoista kuten luvista ja suostu-

muksista ennen tutkimusaineiston keruuta. (Aittasalo ym. 2023.) Yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti tässä opinnäytetyössä on kunnioitettu tutkittavien ihmisarvoa, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta (Kallinen & Kinnunen 2021). Tutkimuksen tapahtuessa ihmisten keskuudessa on tärkeimpiä eettisiä periaatteita molemmin puolin ymmärretty informointi ja suostumus, sekä luottamus. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 20.)

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme tutkimuskysymys oli; *millainen merkitys työtoiminnalla on kehitysvammaisten henkilöiden ystävyys- ja kaverisuhteisiin ja niiden muodostumiseen?* Tuloksiamme perusteella voimme päätellä, että työtoiminta tarjoaa yksilöille merkittäviä mahdollisuuksia sosiaalisten taitojen harjoitteluun sekä arkisiin sosiaalisiin kohtaamisiin, jotka ilman työtoimintaa jäisivät hyvin vähäisiksi. Nämä työtoiminnassa tapahtuvat kohtaamiset voivat kehittyä merkityksellisiksi ystävyys- ja kaverisuhteiksi, työtoimintaan osallistuminen tukee kaverisuhteiden ylläpitämistä ja muodostumista. Monelle työtoiminnan asiakkaalle työtoiminta ei ole pelkästään arjen rutiini, vaan se on paikka, joka tarjoaa säännöllisen ja turvallisen ympäristön, jossa on mahdollista tavata muita ihmisiä. Haastateltavat kertoivat osallistuvansa työtoimintaan säännöllisesti, 4–5 kertaa viikossa. Tämä viittaa siihen, että työtoiminta on merkittävä osa heidän arkeaan ja toimintaan osallistumisella on suora vaikutus heidän sosiaaliseen elämäänsä, varsinkin kaverisuhteiden ylläpitämiseen.

Kuten todettu kehitysvammaiset henkilöt ovat mukana työelämässä, mutta eivät täysin samalla tavalla, kuin valtaosa työssäkäyvistä (Kairi ym. 2010: 15). Kehitysvammaisella henkilöllä on taipumuksia hakeutua ihmissuhteisiin samojen kiinnostuskohteiden perusteella (Dagnan ym. 2024: 2). Työtoimintapaikka voisi olla yksi tämänkaltainen yhteinen kiinnostuksen kohde. Työtoiminnan tarjoama sisältö arkeen koettiin hyväksi asiaksi. Myös osallistuminen työtoimintaan, sekä työtoiminnan tarjoamien tehtävien mielekkyyden nousi esille vastauksista.

Työtoiminta tarjoaa mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitoja ja solmia merkityksellisiä kaveruus-, tai ystävyys-suhteita turvallisten ohjaajien avustuksella. Kaverisuhteiden muodostuminen vaatii toistuvia kohtaamisia ja yhteisten kokemusten jakamista, työtoiminnan ympäristö toimii mahdollistajana tämänkaltaisille kohtaamisille. Työtoiminta toimintana ja ympäristönä edesauttaa kaverisuhteiden muodostumista. Tämä on erityisen tärkeää kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla, joilla on tutkitusti rajalliset sosiaaliset verkostot, joihin kaverisuhteet luokitellaan. Työtoiminta tarjoaa myös

mielekästä tekemistä arkeen ja tarjoaa mahdollisuuden osallistua ja olla osana yhteisöä ja yhteiskuntaa.

Kuten tutkittu, yhdessä toimiminen ja ajan jakaminen nähdään sekä hyödyllisenä, että nautinnollisena asiana. (Dagnan ym. 2024: 7). Myös sosiaalipedagogiikassa puhutaan vaikuttamisesta yhteistoimintaan. Tämän kaltaisessa osallistumisessa on tärkeää vuorovaikutus ja yhteistoiminta yhteisössä. Tämä vahvistaa ymmärrystä siitä, että toiminta tarvitsee jokaista osallistujaa ja jokaisella on merkityksellinen rooli. (Nivala & Ryyänen 2019: 139.) Sosiaalipedagogiikan mukaan myös yksilön kasvu tapahtuu yhteisöissä ja yhteiselossa muiden ihmisten keskuudessa. Tämän vuoksi on tärkeää ottaa huomioon näiden yhteisöjen merkitys yksilön elämälle, sekä miten ne tukevat yksilöiden kasvua. (Nivala & Ryyänen 2019: 111.) Terveessä ystävyysuhteessa esimerkiksi tuetaan ja kannustetaan, joten tämä voi olla yksi selitys yksilön kasvulle ja kehitykselle. (Dincer & Yücel 2024: 302.) Ystävyysuhteet siis auttavat meitä kasvamaan ja tavoittelemaan positiivisia muutoksia itsessämme, ystävyysuhteet jopa tukevat meitä oppimaan uutta. (Dincer & Yücel 2024: 305.)

Merkityksellisten suhteiden ja yhteisen tekemisen kautta muodostuu eräänlainen perusta yksilön elämälle. Yhteiselämä käsite tarkoittaa sosiaalipedagogiikassa elämää, jossa toimitaan yhdessä muiden kanssa ja luodaan yhteyttä muihin. (Nivala & Ryyänen 2019: 128–129.) Myös Laineen mukaan yhteistoiminnassa ihmiset pyrkivät yhteiseen päämäärään ja saavuttamaan molemminpuolista hyötyä. Yhteistoiminnassa on tutkimusten mukaan saavutettu parempia tuloksia ja saavutuksia, kun ajatellaan esimerkiksi kilpailua keskenään. Ihmiset sitoutuvat paremmin, sekä auttavat toisiaan tavoitteiden saavuttamisessa. (Laine 2005: 121.) Henkilön ollessa osa erilaisia toimintapiirejä ja yhteisöjä, muodostamme niissä läheisyydeltään eritasoisia ihmissuhteita. Näistä ihmissuhteista saattaa ajan saatossa muodostua yksilölle tärkeitä ystävyysuhteita. (Laine 2005: 145.)

Sosiaalipedagogiikassa nähdään toiminta ihmiselle yhtä tärkeänä osana elämää, kuin mitkä tahansa muut ihmisen olemassaololle tärkeät elementit. Ihminen voi esimerkiksi elää ilman työntekoa, mutta elämä ilman minkäänlaista toimintaa ei ajatella olevan inhimillistä elämää. Toiminta myös edellyttää muita ihmisiä ympärilleen. (Nivala & Ryyänen 2019: 95.) Jokainen meistä kuuluu johonkin ryhmään, esimerkiksi työyhteisöön. Ryhmällä ei tarvitse olla välttämättä edes mitään olennaista tavoitetta, vaan pelkkä mielekäs yhteisolo voi olla riittävä motiivi. Tällaista ryhmätoimintaa pidetään kaikkein

ihanteellisimpana vaihtoehtona. (Ahokas ym. 2014: 131.) Ryhmä työskentelyä suositetaan, koska sen ajatellaan olevan tehokkaampaa ja tuottavampaa kuin yksilösuoritus (Ahokas ym. 2014: 140).

Voimme tulkita tuloksista, että työtoimintaan osallistuminen on selkeästi apuna ja ennen kaikkea mahdollistajana ystävyys- ja kaverisuhteiden muodostuksessa sekä niiden ylläpitämisessä. Työtoiminta luo kehitysvammaisille henkilöille arkisia kohtaamisia elämään ja antaa arkeen sisältöä, jota mahdollisesti muuten ei olisi.

Mainitsemisen arvoista haastattelujen vastauksissa oli myös erään haastateltavan vastaus kysymykseen, mitä kaveri- tai ystävyys-suhteista tulee mieleen. Vastaaja kertoi, että ensimmäinen asia mikä sanasta tulee mieleen, on että ystävät tai kaverit eivät kiusaa. Kehitysvammaisiin lapsiin kohdistuva negatiivissävytteinen huomio on edelleen hyvin yleistä, vaikka asenteet ovat tulleetkin ajan saatossa parempaan suuntaan. Kiusaamisen uhriksi joutuminen voi olla uhrille traumaattinenkin kokemus ja aiheuttaa pitkäaikaisiakin seurauksia. Kiusaaminen voi aiheuttaa ongelmia itsetuntoon ja tämän kautta omaan identiteettiinsä. (Eriksson 2008: 48.) Tämän takia ei ole siis ihme, että ystävyys ja kaveruus linkitetään suoraan henkilöihin, jotka eivät kiusaa. Toki on myös muistettava, että esimerkiksi koulussa kiusaaminen on myös muiden kuin kehitysvammaisten lasten ongelma (Eriksson 2008: 52). Emme kysyneet asiasta enempää, että oliko henkilö esimerkiksi lapsena joutunut kiusaamisen uhriksi tai onko kokenut kiusaamista muissa elämän vaiheissa. Haastateltava ei puhunut asiasta enää sen enempää ja alkoi kertomaa jo muuta asiaa, joten aiheeseen palaaminen ei tuntunut enää luontevalta.

Haastattelujen materiaaleista nousi myös esille yksi merkittävä teema; yksinäisyys. On jo selvää, että yksinäisyydellä on negatiivisia vaikutuksia terveyteen, eikä tämä ole ainoastaan kehitysvammaisten ihmisten ongelma (Luchetti ym. 2020: 1414). Yksinäisyyttä on tutkittu Suomessa jonkin verran, tästä huolimatta tutkimukset yksinäisyydestä ovat jääneet vähäisiksi vammaisten henkilöiden kohdalla (Tarvainen 2021: 865). Mikäli osallisuus ei toteudu yhdenvertaisesti voidaan sen ajatella olevan yksi sosiaalisen eristämisen lähteistä eli toisin sanoen aiheuttaa yksinäisyyttä. Yksinäisyys on myös rakenteellinen ilmiö, sillä ihmisillä on erilaiset mahdollisuudet olla osallisena yhteiskunnassa. (Tarvainen 2021: 866.) Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen voi johtaa esimerkiksi koulutuksen ja työn puutteeseen, mutta myös elämäntilanteen kaventumiseen ja yksinäisyyteen. Näin ei kuitenkaan tarvitsisi olla, vaan voisimme suunnitella yhteiskuntamme niin, että esteettömyys ja yhdenvertaisuus toteutuisi. (Purhonen ym. 2022: 19.)

9 Pohdinta

Opinnäytetyötä tehdessämme meillä oli paljon ajatuksia siitä, miten kehitysvammaisuus näkyy tai jää näkymättömäksi yhteiskunnassa. Teemat herättivät paljon ajatuksia ja pohdintoja siitä, miten suuri merkitys arkipäiväisillä asioilla on. Pohdimme esimerkiksi miten paljon töissä käyminen, kavereiden tapaaminen ja osallisuus vaikuttaa oman elämän valintoihin. Nämä asiat vaikuttavat yksilön osallisuuden kokemukseen sekä hyvinvoinnin kokemukseen. Näiden teemojen kautta pohdimme paljon kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuuksia samoihin arjen asioihin ja tekoihin.

Vammaisuus voi jopa pelottaa tai hämmentää ihmisiä ja vammaisuuteen sanana liittyy paljon ennakkoluuloja. Jokaisen tulisi kuitenkin muistaa, että vammaisen ihmisen kohtaaminen on ennen kaikkea kohtaamista siinä missä muutkin arkiset kohtaamiset ihmisten kesken. (Purhonen ym. 2022: 3.) Kehitysvammaisen henkilön asema suomalaisessa yhteiskunnassa voi olla muuta väestöä heikompaa. Tämä näkyy esimerkiksi asumismuodoissa, sillä kehitysvammaisella ei ole välttämättä mahdollisuutta päättää kenen kanssa asuu. (Purhonen ym. 2022: 20.) Sosiaalipedagogiikassa autonomian käsite kuvaa itsenäisyyden ja vapauden mahdollisuuksia. Autonomiaan kuuluu esimerkiksi omien oikeuksien tunteminen ja yhteiskunnan rakenteiden tiedostaminen. Ihmisellä ajatellaan olevan jonkin verran autonomiaa, mutta se edellyttää kykyä tehdä omia valintoja elämässä. (Nivala & Ryyänen 2019: 99–100.) Työskennellessä kehitysvammaisten kanssa on osallisuuden, sekä autonomian tukeminen ja edistäminen tärkeässä roolissa (Kari ym. 2020: 12).

Osallistuakseen yhteiskunnan toimintaan tai ylläpitääkseen kaverisuhteitaan, kehitysvammainen henkilö saattaa olla täysin riippuvainen toisen henkilön avusta. Samaan aikaan eduskunnassa on käynnissä suuret leikkaukset sosiaali-, ja terveys alalta. Meille on vielä epäselvää, miten se tulee vaikuttamaan kehitysvammaisten henkilöiden perusoikeuksiin tai mahdollisuuksiin osallistua omaa elämää koskeviin asioihin.

Kehitysvammainen henkilö voi olla riippuvainen avusta, joilla ylläpitää esimerkiksi juuri sosiaalisia verkostoja. Kehitysvammainen henkilö ei esimerkiksi välttämättä osaa lukea tai kirjoittaa, joten tästä syystä eri tavoin tehtävä yhteydenpito tulee aina tapahtua avustettuna. (Bradshaw ym. 2021: 15.) Suomessa meillä on olemassa henkilökohtaisen avun mahdollisuus, jossa vammainen henkilö saa itse päättää mihin hän käyttää hänelle myönnettyt henkilökohtaisen avun tunnit. Henkilökohtaiseen apuun ei vaikuta esimerkiksi omaishoito tai ryhmäkodissa asuminen. Ongelmana on kuitenkin palvelun

toimivuus. Avustajia on vaikea saada, eikä myöntämisperusteet ole välttämättä olleet tasavertaisia. Monet eivät ole saaneet tarpeeksi avustus tunteja silloin, kun sitä oikeasti tarvitsisi ollakseen tasavertainen yhteiskunnan jäsen. Palvelua tarvitsisi esimerkiksi opiskelua tai harrastuksia varten, tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä varten. (Leinonen & Tawast 2024: 342–343.) Kuten Tawast ja Leinonen pohtivat kirjassaan, olisiko syytä tukea enemmän niitä, joilla on haasteita esimerkiksi puheen tuottamisessa, tunteiden tunnistamisessa tai muissa sosiaalisen elämän säännöissä. Voisimmeko kiinnittää huomiota myös vuorovaikutuksen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen kaikissa sosiaalisissa suhteissa. (Leinonen & Tawast 2024: 213.)

Opinnäytetyön tekeminen, sekä erityisesti teorian tietoon perehtyminen ja haastattelut ovat lisänneet syvempää ymmärrystä kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalisten suhteiden merkityksestä. Koko prosessi on myös lisännyt ymmärrystä siitä, miten sosiaalialan ammattilaiset voivat olla tukena tässä asiassa ja osittain myös näiden asioiden mahdollistajana. Opinnäytetyön prosessin aikana huomasimme, kuinka monimuotoisia kehitysvammaisten henkilöiden kokemukset ovat ja kuinka yksilöllinen tuki on keskeisessä asemassa kehitysvammaisten henkilöiden hyvinvoinnin kokemuksen edistämisessä. Opinnäytetyön tekeminen on kasvattanut molempien kirjoittajien ammatillista tietoisuutta erityisesti siitä näkökulmasta, kuinka tärkeä rooli kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on. Heidän tarjoama ohjaus ja tuki voi toimia joko mahdollistajana tai jopa rajoittavana.

Kehitysvammaisuus on ollut esillä yhteiskunnassamme esimerkiksi erilaisissa tv-sarjoissa tai dokumenteissa. Yksittäiset positiiviset kuvaukset eivät kuitenkaan muuta sitä, että puhutaan vähemmistöstä, joka on osittain näkymätön yhteiskunnassamme. Yhteiskunnasta syrjäytyminen ja tiedonsaannin puute aiheuttaa osallisuuden esteitä ja tätä kautta ongelmia arkielämään. Tästä syystä onkin tarpeellista pohtia, määritteleekö kehitysvammaisuus edelleen henkilön elämää ja elämäntulkua hallitsevasti. (Seppälä 2017: 9.) Nussbaumin mukaan henkilön ollessa kykenemätön olemaan täysimääräinen yhteiskunnan jäsen, ei tämä tarkoita silti, sitä, että hänellä ei olisi siihen oikeutta. Yhteiskunnalla on velvollisuus tutkia mahdollisuuksia tämän järjestämiseksi. (Nussbaum 2006: 194.) Yhteiskunnan tulisi siis ikään kuin mukautua, sen jokaiselle jäsenelle sopivaksi, tai edes mahdolliseksi. Kuten myös Ahponen pohti, meidän tulee tarjota näitä mahdollisuuksia kehitysvammaiselle henkilölle (Ahponen 2008: 201). Koska osallisuuden voidaan ajatella olevan yksilön kiinnittymistä yhteiskuntaan, edellyttää se tältä henkilöltä paljon resursseja ja oma-aloitteisuutta. Moni kehitysvammaisen henkilö on kuitenkin täysin toisen henkilön avun tarpeessa (Vehmas 2010: 21.)

Sosiaalinen kanssakäyminen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen vaatii myös taitoa ja kykyä hoitaa näitä ihmissuhteita. Kehitysvammaisten aikuisten sosiaalisia taitoja voidaan vahvistaa esimerkiksi tarjoamalla heille tilaisuuksia yhteiseen toimintaan. (Kaski ym. 2012: 187.) Osallistuminen sosiaaliseen toimintaan tukee hyvinvointiamme. Sosiaalisia taitoja tarvitaan myös ihmissuhteiden muodostamisessa ja niiden ylläpitämisessä. Omat sosiaaliset taitomme myös kehittyvät kanssakäymisessä muiden kanssa, sekä saamme vertaistukea. (Kehitysvammaisten palvelusäätiö 2018: 3.) Heikki Seppälän mukaan voidaan puhua myös opituista elämäntaitoista ja ihmisen omaksumista käytännöntaidoista. Nämä käytännön taidot ja niiden oppiminen tarkoittaa kuitenkin mahdollisuuksia niiden oppimiselle. Taitopuutteisiin vaikuttaa myös tilaisuuksien puute niiden harjoitteluun. (Seppälä 2017: 40.) Vähäiset mahdollisuudet näille taidoille ja niiden opettelulle voivat olla vammauttavia itsessään ja rajoittaa henkilön elämää (Seppälä 2017: 41).

Kirjassaan *Suuri valhe vammaisuudesta* Riikka Leinonen ja Sofia Tawast puhuvat myös parisuhteista, joka on myös eräänlainen sosiaalinen suhde ja sitä sivuttiin haastattelujen vastauksissa erään vastaajan haaveissa. Nykyään parisuhteissa vuorovaikutukseen kiinnitetään enemmän huomiota. Vuorovaikutus tilanteet puhuttavat ja kommunikointiin liittyvät vaatimukset ovat kasvaneet. Mikäli kumppanilta puuttuu kyky vastavuoroiseen vuorovaikutukseen ja kommunikointiin, sekä kyky antaa sitä takaisin, ajatellaan usein suhteen epäonnistuneen. Nämä kommunikaatioon liittyvät vaatimukset näytetään myös muissa elämän osa-alueissa. (Leinonen & Tawast 2024: 211–212.) Voidaan siis ajatella näiden samojen kommunikointiin liittyvien haasteiden näkyvän muissa sosiaalisissa suhteissa, kuten esimerkiksi ystävyysuhteissa.

Vammaispalvelujen tarkoituksena on helpottaa henkilön kiinnittymistä yhteiskuntaan ja olemalla osa sitä. On kuitenkin havaittu, että näissä arkisissa käytännöissä on ongelmia. Järjestelmät itsessään saatetaan kokea haasteellisiksi, eikä kehitysvammaisen henkilön arkipäivän selviytymisestä ole paljoa tietoa saatavilla. Lakimme toki takaavat vammaisille henkilöille palveluita, mutta näissä on paljon puutteita ja voisiko sanoa myös, että paljon tulkintaeroja. (Vehmas 2010: 17.) Hyvänä esimerkkinä on aikaisemmin mainitsemamme mahdollisuus henkilökohtaiseen apuun. Kehitysvammaisella henkilöllä on mahdollisuus henkilökohtaiseen apuun, mutta avun tarpeen määrä ja tuen määrä eivät välttämättä ole samassa linjassa, riittämätön tuki on esteenä osallisuuteen.

Ilman tukea kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuudet ylläpitää ja muodostaa kaverisuhteita ovat hyvin rajalliset. Mahdollistaako nykyinen lainsäädäntö ja kehitysvammaisille henkilöille suunnatut palvelut tämän?

Johdannossa kerroimme, että haluamme opinnäytetyöllämme tuoda esiin työtoiminnan tärkeyttä. Ajatustemme mukaan toiminnan tärkeyttä ei tule nähdä vain yhteiskunnallisesti ajateltuna vaan myös sosiaalisten suhteiden kautta. Vielä on matkaa täysin yhdenvertaiseen tilanteeseen. Luomalla ja ylläpitämällä näitä arkisia toimintoja, jotta kehitysvammaisen henkilön elämä olisi mahdollisimman tavallista, kehitämme yhdenvertaista yhteiskuntaa. (Eriksson 2008: 7.) Yleisesti voidaan todeta, että suvaitsevaisuuden lisääminen ja arkisissa ympäristöissä erilaisuuden kohtaaminen vie asioita eteenpäin yhteiskunnallisella tasolla. Meidän tulee hyväksyä erilaisuutta omiin arkisiin piireihimme, jotta kehitys menisi oikeaan suuntaan, eikä erilaisuus olisi enää asia, joka kuulostaa negatiiviselta. (Ahola ym. 2017: 10.)

Suomessa vain pieni osa kehitysvammaisista henkilöistä toimii palkkatyössä. Tästä aiheesta on ilmestynyt useita tutkimusartikkeleita, jotka käsittelevät kehitysvammaisten asemaa työmarkkinoilla. (Eriksson 2018: 54.) Tässä opinnäytetyössä emme kuitenkaan ota kantaa eri työmuotoihin ja niiden suhteeseen keskenään. Haastattelemamme henkilöt olivat vastauksiensa perusteella hyvin tyytyväisiä työtoiminnan tarjoamaan sisältöön ja kertoivat arvostavansa toimintaa. Tässä opinnäytetyössä keskitymme siihen, että kehitysvammaisille henkilöille on tarjolla mahdollisuuksia yhteiskunnassamme ja ennen kaikkea omassa arjessaan. Nämä tarjotut mahdollisuudet taas osaltaan tukevat ystävyys- ja kaverisuhteita. Näiden mahdollisuuksien tulisi ehkäistä yhteiskunnasta syrjäytymistä ja tätä kautta esimerkiksi yksinäisyyttä. Tämä mahdollisuuksien tarjonta näkyi myös vastaajien tyytyväisyytenä opinnäytetyössämme. Kehitysvammaisuudessa on kyse ominaisuudesta, joka on jokaisella hyvin yksilöllinen. Kuitenkaan yksilöllinen ja omiin vahvuuksiin perustuva tuki ei ole yhteiskuntamme vahvuus. (Seppälä 2017: 10.) Tässä näemme mahdollisuuksia kehitykselle ja haluamme tuoda esiin kehitysvammaisten kanssa tehtävän työn tärkeyden.

Opinnäytetyössämme keräsimme tietoa monista eri lähteistä, joista olemme koonneet tämän opinnäytetyön. Mielestämme tästä opinnäytetyöstä on hyötyä sosiaali- ja terveysalalla työskenteleville henkilöille, koska se tuottaa yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta aiheesta. Koemme, että tästä opinnäytetyön tuottamasta tiedosta voi olla paljon hyötyä myös suoraan kohderyhmän kanssa työskenteleville henkilöille, opinnäytetyöstä

esiin nousseiden teemojen vuoksi. Aikaisempien tutkimuksien vähäisyys, joka tutkisi suoraan kyseistä aihetta oli myös yksi syy, miksi tämä opinnäytetyö oli tärkeä tehdä.

Työelämäkumppanimme voi hyödyntää opinnäytetyöstä saatuja tuloksia työtoiminnan kehittämisessä. Ystävyys- ja kaverisuhteet ovat osa osallisuutta ja näin osa vammais-palveluja. Näitä tarkastelemalla voidaan esimerkiksi parantaa asiakaskokemuksia työ-toiminnan toteuttamisessa. Opinnäytetyötä voidaan myös käyttää pohjana työelämän-kumppanin mahdollisiin tuleviin hankkeisiin. Opinnäytetyön avulla voidaan kehittää esi-merkiksi yhteisöllisyyttä, sillä haastattelujen perusteella voidaan todeta työtoiminnan olevan paikka, missä luodaan merkityksellisiä sosiaalisia suhteita. Näin voidaan en-nalta ehkäistä yksinäisyyttä ja syrjäytymistä jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa ole-van ryhmän kohdalla.

Toivomme, että tästä opinnäytetyöstä on hyötyä myös yhteiskunnallisella ja yksilökoh-taisella tasolla. Toivomme myös, että opinnäytetyömme innoittaa muita tekemään tutki-muksia esimerkiksi yksinäisyydestä vammaisten henkilöiden keskuudessa. Tässä nä-emme selkeän kehitysideoita tulevaisuutta ajatellen ja mahdollisen jatkotutkimuksen ai-heen.

Työn tekeminen on myös herättänyt meissä itsereflektiota omasta ammatillisesta osaa-misestamme. Työn tekeminen on herättänyt reflektiota myös opinnäytetyön tutkimus-prosessista ja siihen liittyvistä haasteista. Oppiminen jatkui koko opinnäytetyöprosessin ajan. Matkaan mahtui monia haasteita ja oppimisen oivalluksia. Jälkeenpäin ajateltuna olisimme tehneet monia asioita eri tavalla. Voimme esimerkiksi pohtia olisiko jokin toi-nen menetelmä ollut parempi opinnäytetyön tekemisen kannalta. Olisimme voineet myös saada enemmän materiaalia kerättyä haastattelukysymyksiä tarkemmin tarkaste-lemalla tai useampaa henkilöä haastatteleamalla. Näin emme kuitenkaan tehneet ja täy-sin varmaa vastausta emme saa siihen, olisiko jokin toinen menetelmä ollut parempi. Olemme kuitenkin tyytyväisiä siihen mitä saimme aikaan. Jatkamme tästä eteenpäin ammatillista kasvuamme, sekä oppimista. Prosessista jäi kaiken kaikkiaan positiivinen mieli ja se oli tekijöiden yhteistyön osalta erittäin sujuva ja mielekäs matka.

Lähteet

Ahokas, Marja & Ferchen, Maija & Hankonen, Nelli & Lautso, Anita & Pyysiäinen, Jarkko 2014. Sosiaalipsykologia. Helsinki: Sanoma Pro.

Ahola, Sanna & Gissler, Mika & Halme, Nina & Koskinen, Seppo & Luoma, Minna-Liina & Malmivaara, Antti & Muuri, Anu & Nurmi-Koikkalainen, Päivi & Sainio, Päivi & Sääksjärvi, Katri & Väyrynen, Riikka 2017. Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta. Analyysia THL:n tietotuotannosta. Helsinki; Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Aittasalo, Minna & Hämäläinen, Kari & Kaila, Eero & Karhunen, Matti & Keiski, Riitta & Löfström, Erika & Näreaho, Susanna & Spoof, Sanna-Kaisa & Tarkiainen, Terhi & Varantola, Krista 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Ahponen, Helena 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Yksilöllinen ja erilainen elämäntyyli. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Bradshaw, Jill & Forrester-Jones, Rachel & Harrison, Rachel Abigail & McCarthy Michelle & Smith, Sharon 2021. Social networks and people with intellectual disabilities: A systematic review. 34: 973-992. <<https://doi.org/10.1111/jar.12878>>. Viitattu 7.12.2024

Dagnan, Dave & Golding, Laura & Jackson, Isabel & Rayner-Smith, Kelly 2024. How do people with intellectual disabilities understand friendship? A systematic meta-synthesis. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 37(4), e13244. <<https://doi.org/10.1111/jar.13244>>. Viitattu 6.11.2024

Dincer, Duygu & Yücel, Emine 2024. The Transformative power of friendships: Examining the relationships among friendship quality, self-change, and well-being. Personal relationships 2024, Vol.32 (2) p.301-332. <<https://doi.org/10.1111/per.12536>>. Viitattu 19.2.2025

Dunbar, R.I.M 2018. The Anatomy of Friendship. Feature Review. Trend in Cognitive Sciences, Vol 22, Issue 1, 32-51. <<https://doi.org/10.1016/j.tics.2017.10.004>>. Viitattu 30.12.2024

Duodecim 2020. Sosiaalinen vuorovaikutus edistää aivojen ja mielen terveyttä koko elämän ajan. Julkaistu 03.03.2020. <<https://www.duodecim.fi/2020/03/03/sosiaalinen-vuorovaikutus-edistaa-aivojen-ja-mielen-terveytta-koko-elaman-ajan/>>. Viitattu 22.9.2024

Eriksson, Susan 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot. Vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Teoksessa Teittinen, Antti (toim.). Helsinki. Kehitysvammaliitto Ry. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-tutkimuksia-3.pdf>>. Viitattu 8.3.2025

Harting, Janneke & Kruithof, Kasper & Suurmond, Jeanine 2018. Eating together as a social network intervention for people with mild intellectual disabilities: a theory-based evaluation. Internation Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being. Vol 13. <https://doi.org/10.1080/17482631.2018.1516089>.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Rajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hämäläinen, Riitta-Maija & Leemann, Lars & Kuusio, Hannamaria 2015. Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke Sokra. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/documents/155392151/190140732/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/4bc56a65-8eb2-41c3-87b8-0cd963a2c600/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf?t=1516029058031>. Viitattu 23.9.2024

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Keto-Tokoi, Anna & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kairi, Tea 2017. Kehitysvammaiset ihmiset töihin. Syrjäytymisestä osallisuuteen – projektin 2013–2016 loppuraportti. Kehitysvammaliiton selvityksiä 12. Teoksessa Teittinen, Antti (toim.). Helsinki. Kehitysvammaliitto Ry. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaiset-ihmiset-toihin-loppuraportti.pdf>>. Viitattu 6.11.2024

Kairi, Tea & Nummelin, Tua & Teittinen, Antti 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävästä työtoiminnasta. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/johdatus-laadulliseen-tutkimukseen-ja-verkkokasikirjaan/>>. Viitattu 18.9.2024.

Kari, Outi & Laakso, Satu & Niskanen, Tuula & Seppänen, Mari 2020. Vammaistyön käsikirja. Helsinki: Sanoma Pro.

Kaski, Markus & Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro.

Kehitysvammaisten Tukiliitto Ry. Nuoresta aikuiseksi. <<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/palveluiden-jarjestaminen/nuoresta-aikuiseksi/>>. Viitattu 8.3.2025

Kehitysvammaisten Tukiliitto Ry. Työtoiminta. <<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/tyon-tekeminen/tyotoiminta/>>. Viitattu 8.3.2025

Laine, Kaarina 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava

Leinonen, Riikka & Sofia, Tawast 2024. Suuri valhe vammaisuudesta. Helsinki: Tammi

Luchetti, Martina & Stephan, Yannick & Sutin, Angelina R & Terracciano, Antonio 2020. Original Research Report Loneliness and Risk of Dementia, Journals of Gerontology: Psychological Sciences cite as: J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci, 2020, Vol 75, No.7, 1414-1422. <<https://academic.oup.com/psychsocgerontology/article/75/7/1414/5133324>>. Viitattu 19.2.2025

Mielenterveystalo. Mielenterveys ja toimintakyky. Miten tukea kehitysvammaisen mielenterveyttä? <<https://www.mielenterveystalo.fi/fi/mielenterveys-ja-toimintakyky/miten-tukea-kehitysvammaisen-mielenterveytta>>. Viitattu 9.3.2025

Nivala, Elina & Rynänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka: kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus.

Nussbaum, Martha Craven 2006. Frontier of Justice: Disability, Nationality, Species Membership. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press.

Oksanen, Jonna & Virta, Veera & Vellas, Markus 2018. Jotta kukaan ei jäisi yksin – hanke. Ystävyyttä oppimassa. Jyväskylä: Kariteam.

Purhonen, Sanni & Saraste, Heini & Urhonen Amu 2022. Vammaisuus ja journalismi – opas toimittajille. Kynnys Ry. Saatavuus tarkistettu 5.1.2022. <<https://kynnys.fi/wp-content/uploads/2022/12/vammaisuus-ja-journalismi-opas-toimittajille-2022.pdf>>. Viitattu 8.3.2025

Seppälä, Heikki 2017. Erilaiset eväät. Kirja kehitysvammaisuudesta. Kouvola: PackageMedia Oy.

Stenman, Kristina 2022. Suuntana vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallisuus työelämässä. <<https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/MTDmF-NEcC1ONK4PYevgd0YLDvl/Suuntana%20vammaisten%20henkil%C3%B6iden%20yhdenvertainen%20osallisuus%20ty%C3%B6el%C3%A4.pdf>>. Viitattu 2.11.2024

Tarvainen, Merja 2021. Loneliness in life stories by people with disabilities. Disability & Society 2021. Vol.36. No, 6: 864–882 <<https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1779034>>. Viitattu 8.3.2025

Terveyskirjasto 2024. Kehitysvammaisuus. Päivitetty 8.9.2021. <<https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556>>. Viitattu 27.10.2024.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Osallisuuden edistäminen. Päivitetty 21.11.2024. <<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>>. Viitattu 3.12.2024

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Osallisuuden edistäminen. Työelämäosallisuus. Päivitetty 5.2.2025 <<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/tyoelamaosallisuus>>. Viitattu 8.3.2025

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Vammaispalvelujen käsikirja. Työllistymistä tukeva toiminta ja työtoiminta. Päivitetty 19.12.2024 <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/tyollistymista-tukeva-toiminta-ja-tyotoiminta>. Viitattu 30.12.2024

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vantaan kehitysvammaisten tuki Ry. Erityinen yksinäinen elämä - blogi 19.1.2022. <<https://vantaan-kv-tuki.net/2022/01/19/yksinaisydesta/>>. Viitattu 9.3.2025

Vehmas, Simo 2010. Vammaisuuden kokeminen ja kokemisen vammaisuus. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. <<https://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton-selvityksia-7.pdf>>. Viitattu 10.3.2025

Vernerit 2024. Mitä kehitysvammaisuus on? Sosiaalinen näkökulma. Päivitetty 29.5.2024. <<https://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>>. Viitattu 27.10.2024

Vernerit 2024. Päivätoiminta. Päivitetty 2.10.2024. <<https://verneri.net/yleis/paivatoiminta>>. Viitattu 11.4.2025

Vernerit 2024. Työtoiminta. Päivitetty 5.6.2024. <<https://verneri.net/yleis/tyotoiminta>>. Viitattu 11.4.2025

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016. Annettu Helsingissä 31.5.2016. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopimukset/2016/20160027/20160027_2>. Viitattu 11.11.2024

Haastattelurunko

HAASTATTELUKYSYMYKSET:

Teema 1: Perustiedot

- Ikä

Teema 2: Työtoiminta

- Työskenteletkö yksin vai ryhmässä?
- Kuinka kauan olet ollut työtoiminnassa?
- Kuinka monta kertaa viikossa osallistut työtoimintaan?

Teema 3: Sosiaaliset suhteet

- Mitä ajattelet sanasta ystävyys- tai kaverisuhteet?
- Olet saanut kavereita työtoiminnasta?
- Missä tapasit kavereita ennen kuin aloitit työtoiminnan?
- Missä tapaat kavereita nyt?
- Entä jos et kävisi työtoiminnassa? Kenen kanssa viettäisit aikaa?
- Onko ystävien tapaaminen sinulle tärkeää?
- Mitä teette kavereiden kanssa?

Teema 4: Osallisuus

- Mitä ajattelet työtoiminnasta?
- Onko työtoiminta kivaa? Miksi?
- Onko työtoiminta tuonut jotain lisää arkeesi?
- Onko työtoiminnassa käyminen sinulle tärkeää?
- Mitä mieltä olet työtehtävistäsi? Voitko itse vaikuttaa niihin mitä ne ovat?
- Vapaat kommentit aiheesta? Mistä haaveilet tulevaisuudessa?